

Каппарова А.С.*

А.Назарбеков атындағы №87 жалпы орта білім беретін мектептің директоры,
Шымкент, Қазақстан

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ БАСҚАРУДЫҢ МӘНІ

Автор корреспондент: gulmirasaparmuratova@mail.ru

Түйін: Бұл мақалада бүгінгі білім беру жүйесіндегі басқару мәдениеті, басшының болмысына, кәсіби шеберлігіне қойылатын талаптар туралы айтылады. Мектеп басшысының басқару мәдениеті білім берудегі құндылықтар мен технологияларды меңгеруіне, кез келген әрекетте өзін шығармашыл тұлға және шебер көшбасшы ретінде ұстай білуіне байланысты. Оқу-тәрбие үдерісінің барлық қатысушыларын бір орталыққа шоғырландырып, үздік нәтижеге жету жолында бір мақсатқа жұмылдыру ісін ұйымдастырып, үйлестіруі туралы айтылады. Сондай-ақ, білім беру ісінің мазмұнын әлеуметтік, мәдени, табиғи, өндірістік ортамен ұдайы байланыстырып отыруы қажет. Білім тек теория жүзінде ғана емес, өмірге қажеттіліктен игерілетіне баса мән беруіміз керек. Басқарудың жалпыға ортақ қалыптасқан шекарасы мен бұлжымас ережелерін сақтау керек деген түсініктің жоқтығы, мектеп басшысының орта мен қоғамның ыңғайына қарай, заман талабын ескере отырып, көшбасшылық қабілетін шеберлікпен қолдана білуі туралы айтылған.

Кілттік сөздер: білім мазмұны, жаңартылған білім, педагогика, менеджмент, көшбасшы, жауапкершілік, тәрбие, шығармашылық, тұлға, бәсеке, қарым-қатынас, ұжым.

Кіріспе. Қазіргі білім беру жүйесінің мазмұны жаңарды, ол оқушының өз бетінше ізденуіне, еркін ойлауына, өз әрекетіне жауапкершілікпен қарауына, жалпы тұлғалық дамуына бағытталған. Осы ретте білім мазмұнымен бірге оқыту үдерісінің құрылымы, басқару механизмі де жаңа сипатқа ие болды. Ендігі уақытта дәстүрлі жүйедегідей дайын білімді игеретін шәкіртті емес, білімді өзі іздеп табатын, шығармашылық пен креативті ойлауға бейім жаңашыл ұрпақты тәрбиелейтін ізденімпаз мұғалімге қажеттілік артты. Бұл туралы өткен ғасырдың басында ұлы ағартушы, ғалым Ахмет Байтұрсынұлы айтып кеткен еді: «Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектебі һәм сондай болмақшы, яғни мұғалім білімді болса, білген білімін басқаға үйрете білетін болса, ол мектептен балалар көбірек білім біліп шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар, оқыта білетін мұғалім. Екінші, оқыту ісіне керек құралдар қолайлы һәм сайлы болуы, құралсыз іс істелмейді, һәм құрал қандай болса, істеген іс те сондай болмақшы. Істің толық жақсы болуына құралдың сайлы һәм жақсы болуы шарт. Үшінші мектепке керегі – белгіленген программа» [1,520].

Міне, осы талап әлі де маңызын жойған жоқ. Тек ХХ ғасырдың басында қоғам қайраткері бірінші орынға мұғалім біліктілігін, одан кейін барып құрал-жабдық пен оқыту бағдарламасын қойса, қазіргі уақытта алдымен бағдарлама бекітіліп, оқыту жүйесі сол белгіленген стандарт негізінде әрекет етеді. Жаңартылған бағдарламаға сай мектептің техникалық базасы қайта жасақталып, оқу құралдары мен оқулықтар да жаңа басылыммен шықты. Мұғалімнің біліктілігін арттыратын оқыту курстары ұйымдастырылып, бәсекеге қабілетті, шығармашылықпен ойлауы жетілген, ізденімпаз тұлғаны қалыптастыратын тәжірибелі ұстаздар дайындалды. Жаңартылған бағдарлама бүкіл оқыту жүйесіне тың серпін, білім мен ғылым үйренуге жаңа дем бергендей болды. 4-5 жылдық тәжірибе бойынша оқушылардың білім нәтижелерінен тереңдік, ойлылық, алғырлық, еркіндік байқалады. Бүгінгі оқушының ізденімпаздығы мен байқампаздығы артқан, нақты мақсат пен биік армандарға қол созудан танбайды. Өз білімімен әлемдік бәсекеге лайық болуды ойлайды. Өзіне нақты не керегін, кім боларын анық біледі. Мақсаты айқын, арманы асқақ, әрекеті батыл жастар өсіп келе жатқаны қуантады. Мұның өзі қазіргі білім беру жүйесінің

ұстанған бағыты түзу, мұраты асыл екендігін көрсетеді.

Теориялық талдау. Оқыту жүйесінің басты мақсаты – оқушыға тәрбие мен білім беру болса, сол ізгі ниеттен туған мақсаттың аясында бүкіл адамзаттың игілігіне жұмсалатын құтты білім игеріле бермек. Бұл туралы Алаш арысы Мағжан Жұмабаев былай деген екен: «Тәрбиеден мақсұт – адамды һәм сол адамның ұлтын, асса барлық адамзат дүниесін бақытты қылу. Ұлт мүшесі әрбір адам бақытты болса, адамзат дүниесі бақытты. Қысқасын айтқанда, тәрбиеден мақсұт – адам деген атты құр жала қылып жапсырмай, шын мағынасымен адам қылып шығару» [2,28]. Қазіргі жаңартылған оқыту жүйесінің мақсаты да осыған саяды. Еркін ойлайтын, өзгенің пікірімен санасатын, өз ойын ашық жеткізе алатын, қарсыласының уәжін тыңдай алатын мәдениетті тұлға; адамзаттың бәрін бауырым деп санайтын, ешқандай жікке, топқа бөлінбей, барлық адамды бірдей көретін өркениетті ұрпақ тәрбиелеуді қолдайды.

М.Жұмабаев: «Бала тәрбиесі бір өнер, өнер болғанда ауыр өнер, жеке бір ғылым иесі болуды тілейтін өнер. Баланы дұрыс тәрбие қылу үшін әркімнің өз тәжірибесі жетпейді. Басқа адамдардың тәжірибесімен танысу керек. Сол басқа адамдардың майдандағы тәжірибелерін көрсеткен жеке бір пәнмен, яғни тәрбие пәнімен таныс болу керек. Тәрбие пәні педагогика деп аталады» [2,29], - деп, педагогиканың 5 бөлімін атап көрсетеді. Олар: жалпы педагогика, дидактика, методика, мектепті басқару, педагогика тарихы. Алғаш қазақ тілінде жазылған педагогикалық-психологиялық ғылыми еңбекте мектепті басқару туралы да айтылады: «Мектепті басқару. Бұл пән мектеп қалай салынуға, қалай ұсталуға тиісті, кластарға шәкірттерді қалай бөлу керек, оқу пәнін қалай белгілеу керек, міне, осылар сықылды мектеп құрылысы жұмыстарын көрсетеді» [2,32].

Осы істерді үйлестіретін басшының міндеті бұл күнде одан әрі күрделенбесе, маңызын жойған жоқ. Қазіргі басшыға қойылатын талап та биік, жауапкершілік те үлкен. Ол педагогикалық ұжымның жұмысын жүйелі бақылап, бір бағытта ұйымдастырып, керек жерінде ынталандырып, ұйымдастыру мен басқарудың педагогикалық негізіне сай қызмет етеді. Педагогикалық үдерісті басқаруда оң нәтижеге қол жеткізу үшін басқару мәдениетін мүлтіксіз меңгеруі керек. Ал басқару мәдениеті дегеніміз – әлемдік тәжірибедегі басқару әрекетінің көп жылдық нәтижесінің мән-мағынасын түсініп, ұғыну, қолдана білу. Білім беру мекемесіндегі оқу үдерісінің сараптамасы, алға қойған мақсаты, мектеп ұжымын қадағалау мен бағалау жүйесін ұйымдастыруда ғылыми әдістер мен мекеменің өзіндік ерекшеліктерін ескермеу, сыннан өткен бұрынғы тәжірибеге сүйенбеу мүмкін емес. Сондықтан да, Мағжанның «Педагогикасында» аты аталған «Мектепті басқару» ісі өте маңызды, бұл күнде «Педагогикалық менеджмент» ретінде педагогиканың арнайы бір саласына айналған.

Тәжірибелік бөлім. Білім беру жүйесін басқару ісі «педагогикалық менеджмент» ұғымымен тығыз байланысты. Бірақ педагогикадағы «басқару» ұғымының мағынасы әлдеқайда кең, мәні терең. Өйткені «менеджмент» термині алғашында белгілі бір кәсіпкерлер корпорациясы немесе акционерлік қоғам арқылы әлеуметтік-экономикалық үдерісті басқарудың бір формасы ретінде енгізілсе, қазіргі уақытта кең қолданысқа ие болған. Бастапқыда бизнес саласына ғана тиісті болған бұл ұғым кейінірек белгілі бір дәрежеде білім саласын басқаруда да қолданыла бастады. Осы жерде басқарушы-көшбасшы мен менеджмент ұғымының мәнін ашып алсақ. Рухани жаңғыру бағдарламасы аясында қазақ тіліне аударылған Стивен Р.Ковидің «Жасампаз жандардың 7 дағдысы» кітабында осы мәселенің жігін ашып, талдап берген: «Екінші дағдының негізі – дербес көшбасшылық. Ал бұл – көшбасшылық деген алғашқы туынды деген сөз. Көшбасшылық менеджмент емес. Менеджмент – екінші туынды.

Менеджмент төменгі деңгейге екпін қояды: «Мұны қалай жасауға болады?» ал көшбасшылық болса, «Нақты нені жасағым келеді?» деген жоғарғы деңгеймен істес болады. Питер Друкер мен Уоррен Беннистің сөзімен айтсақ, «Басқарудың мәні – дұрыс істеу, ал көшбасшылықтың мәні – жасау қажет нәрсені дұрыс таңдау. Табыс баспалдағымен жоғары өрлеу жылдамдығы басқаруға байланысты болса, көшбасшылық

сол сатының қажет қабырғаға қойылған-қойылмағанын анықтайды» [3,105].

Яғни, көшбасшы (лидер) басқа да, менеджер басқа. Мұны С.Р.Кови джунглиді мысал ете отырып былай түсіндіреді: «Ит тұмсығы өтпес джунглиде мачетенің көмегі мен өзіне жол ашып келе жатқан топты көз алдыңызға келтірсеңіз, онда бұл екі ұғымның арасындағы үлкен айырмашылықты тез түсінередіңіз. Бұлар проблеманы шеше алатын өндірушілер. Жол салатын да солар.

Олардың сыртында өндірушілерді басқаратын менеджерлер тұр. Олар мачетені қайрайды, ереже, көрнекі құралдар мен нұсқаулықтар әзірлейді; бұлшық етінің күшін қалпына келтіретін бағдарламалар ұйымдастырады; технологиялық жаңалықтар ұсынады: өндірушілерді материалдық ынталандырудың жоспарлары мен өндіріс кестелерін даярлайды.

Көшбасшы – ең биік ағашқа шығып, жан-жақты барлайтын, «Бұл – басқа джунгли!» деп айқайлайтын адам. Жұмыс істеп жатқан өндірушілер мен менеджерлер әдетте оған қандай жауап қайтарады? Міне, былай: «Өшір үніңді! Біз дұрыс бағытпен жылжып келеміз!»

Жекелеген адамдар, топтар мен тұтас кәсіпорындардың әдетте жол ашуға беріліп кететіні сондай – басқа джунглиге түсіп кеткенін аңғар майқалады. Ал, алмағайып кезеңде көшелі көшбасшылыққа деген сұраныс тәуелсіз және өзара тәуелді тұрмыс-тіршіліктің барлық саласында айрықша, төтенше маңызға ие» [3,106].

Кейде үлкен күш салып, жұмыс жасаудан гөрі биік мақсат қойып, өзіне не керегін анықтап алғанымыз маңыздырақ. Алға қойылған міндет-мақсатымызды түсіну, білу, соған сай әрекет ете білуіміз керек. Мұндай кезде дұрыс шешімді ішкі пайымдауымыз бен ғана таба аламыз. Автор осындай жағдайда тиімді позицияда қалу қаншалықты күш жұмсауымызға емес, оны қандай жерде жұмсауымызға байланысты дейді. Бұл күнде барлық сала мен кәсіп түрінде болып жатқан толассыз өзгерістер бізден, ең әуелі дұрыс көшбасшылықты, содан кейін ғана мықты менеджментті талап етеді деген оймен қорытады.

Енді жасампаздыққа жетелейтін Стивен Р.Ковидің осы ойларын білім саласына сай қолданатын болсақ, көп нәрсенің мәнін тереңірек ұғынамыз. Біздің еліміздің білім жүйесіндегі елеулі өзгерістер нағыз көшбасшылардың бастамасымен іске асып отыр. Ұлтымыздың ұлттық кодын оятып, рухани санасына қозғау салатын, мәңгілік елдің мәңгілік біліміне жалғайтын жүйені тұтастай ауыстыру, мазмұнын жаңарту оңай болған жоқ.

Биік ағаш басына шығып, жол көрсететін көшбасшылардай бізге керекті білім бағдарламасын ұсынушылар көпшіліктің қарсылығына да тап болды. Бірақ олар биікке шығып, айналаны мұқият бақылады, бірнеше жылдардан кейін жемісін беретін болашаққа бағдар жасай алды. Дәл қазіргі қарқынмен дамып, бүгін үшін өмір сүруді емес, өркениетті елдер көшіне ілесе алатындайтын өзгерістерді, білімді жаңарту мен сананы жаңғыртуды қалады. Заман талабына сай, әлемдік білім жүйесінің сұранысына жауап бере алатындай, саналы ұрпақ тәрбиелеуді мақсат етті. Мақсат анық қойылып, бағдарлама бекітілген соң ол өндірушілер мен менеджерлердің қолдауымен нақты іске аса бастады. Білім саласында жол көрсетіп, карта сызып беретін көшбасшы – Білім және ғылым министрлігі болса, менеджерлер – министрлік бекіткен стандарттың жүзеге асуына ат салысатын қалалық, облыстық, аудандық білім басқармаларының басшылары мен мектеп директорлары, ал оларды іске асырушы өндірушілер – мектеп мұғалімдері болмақ. Ия, білім саласының нәтижелігі, ең алдымен, елдің әлеуметтік-экономикалық, мәдени-саяси жағдайларын ескере отырып шешім қабылдайтын көшбасшының әрекетін қолдаушылар, өндірушілерді шабыттандырып, оларға бағыт беріп, жол көрсетіп отыратын – менеджерлерге тікелей байланысты.

Нәтижелер мен талқылау. Бизнес саласында табыс қажетуде қолданылатын бұл терминнің білім саласындағы мағынасының айырмасы осы жерден келіп шығады. Яғни, қазіргі жаңартылған білім беруде әрбір мұғалімді тек берілген бағытпен қозғалатын

өндіруші деп қабылдай алмаймыз. Мұнда, әрмұғалім – көшбасшы болуға лайық. Ол туралы әлемдік ғылыми әдебиеттерді қазақ тіліне аударумен айналысатын «Мазмұндама» қорының төрағасы, Гарвард университетінің түлегі, журналист Шыңғыс Мұқан былай дейді: «Көшбасшылық дегеніміз – бір нәрсені бастау болса, жанашырлықтың өзі көшбасшылық дағдыларына кіреді. Демек, көшбасшылық – кезкелген оң өзгеріске бастамашы бола алатын, өзісін жақсы білетін жауапты адам болу. Бастық болу деген сөз емес. Лидер өз өмірін өзгертіп, өзгеге де ықпал ете алады»[4].

«Мазмұндама» жобасының авторы әр адам өзін лидер санағанда ғана жауапкершілікті сезінеді дейді. «Lead» сөзінің өзі «бастау» деген мағынаны береді. Қоғам өзгеруі үшін әрбір адам өзгеруі керек, ал әр адам өзгерісті өзгеден емес, өзінен бастауы тиіс. Кеңестік уақытта «лидерлікпен» ғылым саласы емес, партиялық ұйым дарайналыс қаннан кейін бұл сала біздің елде дамыған жоқ. Ал батыс елдерінде лидерлік ғылым ретінде жан-жақты зерттеліп, осы тақырыпта жеті жарым мыңдай кітап шыққан екен. Сол себепті ол елдерде лидерлік туралы ортақ тұжырым мен түсінік қалып тасқан. Біздің елде осындай негіз болмағандықтан «адам көшбасшы болып туылады» деген қағида бар. Батыста «көшбасшылық – қанмен келетін қасиет емес, дағды» деп есептейді. Ал дағдыны үйренуге әбден болады. Мәселен, бастауыш сыныптан оқу дағдысын, жазу дағдысын меңгеретініміз секілді адам көшбасшылыққа да бейімделе алады. Қоғамдақалып тасқан «бірадам – басшы, қалғандары – қосшы» деген де таптаурын болған қасаң ұғым. Мұндай жағдайда жауапкершілік арқалаған бір адам алғашығады да, қалғандары соған тәуелді болады. Осылайша, тәуелді адамдардың саны артады.

Көшбасшылық – біреуге басшы болу емес, өзіңе, өз тағдырыңа басшы болу. Өзін басқара алған адам кезкелген органы соңынан ерте алады. Қазақ халқының би-шешендері, батырларының айтқан сөздері тұнып тұрған көшбасшылық болғанымен, олар ғылым ретінде жүйеленбеген. Сондықтан да, автор көшбасшылықты ғылым ретінде бала жастан оқыту керек деген оймен батыстағы көшбасшылық туралы әр адам оқуға тиіс 10 кітапты «Көшбасшылық» кітабына жинақтап, қазақ аудиториясына ұсынып отыр.

Адам өзін-өзі дамытып, еңбектеніп, күнделікті үйреншікті комфорт зонадан шыққан дағана өзін тұлға ретінде танытады, өзінің даралығын көрсетеді. Бұл туралы «Логотерапия» ғылымында былай дейді: «Адамның тұлға ретінде тіршілік кешуі – басқаларға ұқсамау. Әр адам өзіне тән өзгешелікпен туылады. Оның бары да, нары да – сол өзгешелігі. Оның міндеті – сол өзгешелікті өмірбойына дамытып, дараландыра түсу. Даралығын жойған күні тобырға сіңіп жоғалады» [5,251].

Иә, қазіргі қоғам дамуы әр адамнан өз тағдырының көшбасшы болғанын талап етеді. Қоғамды тәрбилейтін, қоғам құрушы тұлғаны дайындайтын білім беру мекемесі болғандықтан, жаңартылған білім беру жүйесінің де мақсаты осыған саяды, яғни бәсекеге қабылетті, өзіндік ой-пікірі, көзқарас ықалыптасқан, шығармашылық тұлғаны дайындау.

Мазмұны жаңарған бүгінгі білім беру мекемесін басқаруда тек қана өткен жолға қарау немесе жеке тәжірибе сүйену жеткіліксіз. Әлеуметтік басқару теориясы мен педагогика, психология ғылымдарының соңғы жетістіктерін ескере білуіміз керек. Педагогикалық жұмыстың шығармашылық сипаты қатаң бұйрық беру мен құрғақ моральға жол бермейді. Бұл жерде, жоғарыда айтылғандай, лидерлік қабылеттің нәтижесінде бастамашы бола білу, педагогикалық ұжымды ұтымды аргументтермен сендіріп, дұрыс бағытқа жетелей білу маңызды. Ұжым ішіндегі татулық пен тығыз байланыс, қарым-қатынас мәдениетінің сақталуы табысты басқарудың бір сыры болмақ. Соңғы уақытта мектептегі психологиялық қызметтің негізінде жаңа басқару әдістері қалыптаса бастады. Оқу-тәрбие ақпараттарын күнделікті жинақтап, өңдеп, сақтап пайдалану – оқу ісінің нәтижелігін арттырады. Мектеп басшысы кәсіби менеджер ретінде өз қызметін бақылау, түрлі сауалнамалар жүргізу, нұсқаулар мен әдістемелік материалдармен жұмыс жасау әдістерін белсенді қолданады.

Елбасының жолдауында: «Білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар

аудару» [6], – деп айтылған болатын. Еліміздің білім беру саласы түбегейлі өзгеріп, жаңартылған бағдарламаға сай жаңа тыныспен, тыңнан түрен салып, қарқынды дамып жатқанына куә болып отырмыз. Олай болуы заңдылық та, себебі ХХІ ғасыр – білім мен техниканың қарыштап дамып, ғылым мен мәдениеттің, өнеркәсіп пен экономиканың жеделдеп өсуіне ықпал ететін технологиялар ғасыры болып отыр. Заман ағымына ілесе алатын, ілесіп қана қоймай, замана көшін бастайтын бәсекеге қабылетті, оқытудың жаңа технологияларын меңгерген, өзіндік пікірі мен дүниетанымы қалыптасқан, шығармашыл тұлға дайындау – қазіргі оқытудың басты мақсаты. Қай кезде де жас ұрпақтың санасына білім дәнін сеуіп, әдептілік пен ар-ұяттың, әділдік пен шыншылдықтың, қайырымдылық пен қамқорлықтың нәрін сіңіретін ұстаздардың еңбегі адал, қоғам алдында оларға жүктелген міндеттің салмағы қара тастан да ауыр. Біздің ұстаздарымыз әрқашан да бұл межеден абыроймен өтіп, өздеріне артылған жауапкершіліктің мәнін терең түсініп, үнемі ізденіс пен дамудың, жетілудің жолында еңбек етуде.

Мектепті басқару туралы біршама пікірлерді келтіре отырып, барлығының да басшының ұжыммен тығыз байланыста, бір-бірімен жақын қатынаста болғанын құптайтынын байқауға болады. Сондай-ақ, тиімді басқару басшының бастамашылдығы мен өзінің шығармашылық қабылетін қолдана білу деңгейіне де байланысты екендігі анық. Осы ретте бұрынғы даналардан жеткен бір тәмсілді келтіре кетсек:

«Дәуіт әрі пайғамбар, әрі патша болыпты. Ол әділ патша атанамын деп, жұпыны киініп, елді аралап жүретін. Кездескен адамынан:

– Патшаңыз қандай кісі? – деп сұрайды екен. Олар жарыса.

– Патшамыз өте әділ. Біреуге қылдай қиянат қылған емес. Тақта отырса да, елдің жағдайын бес саусағындай біліп отырады. Көреген әрі ақылды, – деп мақтаса, көңілі марқайып қалады екен. Бір күні базардағы етікшіден:

– Патшаңыз қалай жақсы ма? – деп сұрады. Қарт:

– Жоқ, нашар. Үнемі елді аралап, қыдырып жүреді. Жаны қиналып кәсіп қылмайды. Халықтың есебінен ішіп-жейді, – деді. Бұл сөз Дәуіттің жүрегіне ауыр тиді. Ол Құдайға:

– Иә, Алла, нанымды адал тауып жейін. Маған өнер үйрет, – деп жалбарынды. Алла оған сүйек тістеген бір итті жіберіп:

– Ақылды болсаң, осы иттен кәсіп үйрен, – деді. Дәуіт «ит маған не үйретеді?» деп қомсынып тұрды. Сол кезде ит алдыңғы екі аяғын айқастырып, сүйек мүжиді. Дәуіт иттің аяқпен жасаған амалына қарап, қысқаш ойлап табады. Жаңа сайман темірді қысуға өте ыңғайлы боп шыға келеді. Ұлық Алла ит екеш иттен де арланбай өнер үйренгені үшін оған риза болып, ұсталық қасиет дарытады. Дәуіт ұсталықты кәсіп етіп, адал нан табады. Ол көптеген құрал-сайман жасап, елдің игілігіне жаратады. Сырға, білезік соғып, зергерлікті дамытады. Осылайша, ел арасында «Зергердің пірі – Дәуіт пайғамбар» деген сөз қалыпты» [7,163].

Міне, осы тәмсілден жоғарыда айтылған креативтілікті, сыни ойлау мен коммуникативтілікті, командада жұмыс істеудің көркем үлгісін көруге болады. Яғни, өзі патша бола тұра, әрдайым ұжымның арасында болып, олардың тілегін, қалауын естігісі келеді, өз ісіне үнемі сыни көзқараспен қарап, өз бойындағы кемшілікпен күресуге арланбайды. Халқымен, өзіне бағыныштылармен тығыз қарым-қатынаста болуды қалайды, бір кісінің ескертуін орындау үшін жаңа нәрсені үйренуден, жоқтан бар жасаудан қорықпайды. Елбасының рухани жаңғыру бағдарламасының аясында ұлттық кодтың мәні халық-ауыз әдебиетінде, қисса-дастандарда жатқандығы, оларды қайта жаңғыртып, тәлім-тәрбие алып, өмірлік тәжірибемізге ендіру керектігі айтылады. Адамзат баласы тарихи тізбекте өмір сүретіндіктен оған өз ата-бабасынан мирас болған салт-дәстүр, әдет-ғұрып, ауыз әдебиеті үлгілерінің тәрбиелік әсері ерекше. Санасына сілкініс жасап, қазіргі қоғамда небір терминдермен, түрлі әдіс-тәсілдермен түсіндіру қиын жайттарды бір ғана тәмсілмен шебер жеткізе қояды.

Қорытындылар. Ойымызды осы жерден қорытындылайтын болсақ, қазіргі білім берудегі басқарудың мәні – педагогикалық ұжыммен санаса білу, әрбір мұғалімнің ғана

емес, әрбір ата-ананың, әрбір оқушының қалауын тыңдап, солардың ыңғайына қарай әрекет ету. Мектеп құрылымын басқаруда ынтымақтастық, ізгілік, тұлғалық бағдар, даралау мен саралау, тиімділік пен нәтижелік ұстанымдарына сүйену болып табылады. Әсіресе, оңтүстіктегі бала саны көп білім мекемелерін басқаруда басшы барынша мәмілеші, толерант, отбасындағы татулық пен бірлікті сақтауға тырысатын қамқор анадай мейірімді бола білуі керек. Қазіргі мектепті басқарудың мәні – оқыту мен тәрбиелеудегі оң нәтижеге қол жеткізуде оқушылар мен олардың ата-аналарына педагогтардың мақсатты түрде ықпал етуі болмақ. Сонда ғана білім биігін бағындыратын саналы ұрпақ, тамырынан ажырамайтын намысты азамат, мәңгілік елдің туын жықпас өр тұлғаларды тәрбиелей аламыз.

Әдебиеттер тізімі:

1 Қазақ прозасы: Хрестоматия. Үш томдық. Екінші том. (А.Байтұрсынов. Мектеп керектері) Алматы: Ғылым, 2001. 672 бет

2 Жұмабаев М. Шығармалары. (әдеби басылым). 2-том: Әңгіме, ғылыми еңбек, мақалалар, аудармалар, жарияланбаған өлеңдер / Құраст. С.Жұбаниязов. Алматы: Жазушы, 2013. 376 бет.

3 Кови Стивен Р. Жасампаз жандардың 7 дағдысы: Тұлғаны дамытудың тегеурінді тетіктері. Алматы: Ұлттық аударма бюросы. 2018. -352 бет.

4 Бегалықызы Т. «Шыңғыс Мұқан, «Көшбасшылық» жинағының авторы: Көшбасшылық – бастық болу деген сөз емес» // «Ұлан» газеті, №28. 9 шілде, 2019 жыл.

5 Лоотерапия немесе өмірге құштарлық. Отбасы хрестоматиясы. / Құраст.: С.Керімбай, Ә.Нәби, М.Төлеген, С.Тайғарин. Алматы: «Орхон» Баспа үйі, 2016. 472 бет.

6 Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасының арттыру. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 5 қазан, 2018 ж.

7 Әлдиден эпосқа дейін. Отбасы хрестоматиясы. / Құраст.: Б.Бопайұлы, С.Керімбай, Ә.Нәби, М.Төлеген. 2 бас. өңд.толық. Алматы: «Орхон» Баспа үйі, 2015. 392 бет.

Аннотация. В данной статье говорится о культуре управления в современной системе образования, требованиях к личности, профессионализму руководителя. Культура управления руководителем школы зависит от усвоения ценностей и технологий в образовании, умения вести себя в любой деятельности как творческую личность и умелый лидер. Речь идет о консолидации всех участников учебно-воспитательного процесса в одном центре, организации и координации целенаправленной мобилизации на пути достижения наилучших результатов. Также необходимо постоянно связывать содержание образования с социальной, культурной, природной, производственной средой. Надо обратить особое внимание на то, что знания приобретаются не только в теории, но и в жизни по необходимости. Было сказано об отсутствии представления о соблюдении общепринятых границ управления и неукоснительных правил, умения руководителя школы использовать лидерские способности с учетом современных требований к среде и обществу.

Abstract. This article discusses the management culture in the modern education system, the requirements for the personality and professionalism of the leader. The management culture of the leader of the school depends on the assimilation of values and technologies in education, the ability to behave in any activity as a creative person and a skilled leader. It is about consolidating all the participants in the educational process in one center, organizing and coordinating targeted mobilization on the path to achieving the best results. Also necessary to constantly connect the content of education with the social, cultural, natural, industrial environment. Particular attention should be paid to the fact that knowledge is acquired not only in theory, but also in life as necessary. It was said about the lack of understanding of the observance of generally accepted boundaries of management and rigorous rules, the ability of the school principal to use leadership abilities taking into account modern requirements for the environment and society.